

Suport INSular i àrees de baixa densitat en la transició cap a una Economia més CIRCULAR

Eix prioritari – Prioritat d'inversió – Objectiu específic 3-1-1

Eix prioritari 3: Protecció i promoció de recursos culturals i naturals a la Mediterrània
<https://interreg-med.eu/>

D. 3.4.1: Informe de creació de capacitat d'INCIRCLE

WP3: Proves

Activitat 3.4: Crear un terreny comú: organització d'un seminari d'edificació
d'aforament per als socis del projecte

Partner encarregat: Area Science Park

Versió final

Distribució pública

31/07/2020

Resum

1	Introducció	2
1	Definicions de turisme sostenible i turisme circular	3
2	Enfocaments actuals sobre el turisme circular	5
2.1	L'enfocament UNWTO	5
2.2	L'enfocament ETIS.....	7
2.3	Programa Comunitat de Turisme Sostenible MED	Error! Bookmark not defined.
3	Model Operacional d'INCIRCLE	Error! Bookmark not defined.
3.1	Enfocament i més importants.....	Error! Bookmark not defined.
3.2	Metodologia	13
3.2.1	Fase 1: Anàlisi de context.....	14
3.2.2	Fase 2: Governança	15
3.2.3	Fase 3: Objectius i visió comuna compartida.....	19
3.2.4	Fase 4: Objectius principals.....	20
3.2.5	Fase 5: Planificació de mesures.....	20
3.2.6	Fase 6: Monitoratge, avaluació fonts de finançament	22
	Glossari.....	24
	Annexes.....	26

1 Introducció

El projecte Interreg MED d' INCIRCLE té com a objectiu provar una nova metodologia basada en l'aplicació dels principis de l'economia circular al sector turístic, centrant-se en les illes i àrees de baixa densitat o necessitats específiques.

Aquest informe va adreçat principalment als responsables polítics i encarregats de les preses de decisió (decissors), els quals juguen un paper estratègic, dirigint els territoris cap a una gestió més circular i sostenible de tots els serveis i productes relacionats amb l'oferta turística, dins de la seva capacitat de creació d'un entorn adequat per al desenvolupament d'un turisme sostenible.

L'objectiu principal de l'informe és oferir un marc per incorporar els aspectes crítics de sostenibilitat i circularitat durant totes les fases de la presa de decisions polítiques. El Model Operacional d'INCIRCLE guiarà i donarà suport als responsables polítics i de decisió de MED en l'àmbit del **desenvolupament d'estratègies regionals i nacionals integrades envers un turisme més circular**, amb l'objectiu de reduir l'impacte negatiu del turisme sobre el capital ambiental de les destinacions i de preservar els recursos naturals finits.

Cal destacar que el Model Operacional forma part d'una eina més gran, desenvolupada pel projecte, que inclou també un conjunt d'indicadors de turisme circular i una plataforma de bones pràctiques. Tres elements junts podrien servir com a inspiració, eines d'orientació i seguiment per dissenyar eficaçment i implementar polítiques sostenibles i circulars.

0. Definicions de turisme sostenible i turisme circular

«El turisme és un fenomen social, cultural i econòmic que comporta el moviment de persones a països o llocs fora del seu entorn habitual amb finalitats personals o empresarials/professionals» (UNWTO, 2020¹). A causa de la seva complexitat, el turisme pot tenir un impacte important en la societat, el medi ambient i l'economia. En alguns casos, si no hi ha un equilibri i una atenció en cadascun d'aquests aspectes, el turisme pot danyar o tenir conseqüències negatives sobre la qualitat de vida de les comunitats locals. Per tant, un turisme que consideri per igual tots aquests àmbits, com el benestar humà tant dels turistes com de la població local, el medi ambient i l'ús eficient de tots els recursos, es pot considerar sostenible. És a dir, el turisme sostenible es pot definir com una forma de «turisme que té en compte els seus impactes econòmics i ambientals actuals i futurs, socials i ambientals, abordant les necessitats dels visitants, la indústria, el medi ambient, les comunitats d'acollida²». Això engloba tots els aspectes de la sostenibilitat o l'economia verda: el medi ambient, els aspectes socials i econòmics, etc. D'altra banda, el turisme sostenible veu aquest fenomen complex com una contribució als 17 objectius de Desenvolupament Sostenible fixats per les Nacions Unides.

Tenint en compte la sostenibilitat com el concepte bàsic de l'economia verda, es pot explorar una altra subdimensió: l'economia circular, que es pot definir «com una economia que és reparadora i regenerativa pel disseny que pretén mantenir en tot moment productes, components i materials en la seva màxima utilitat i valor. El concepte distingeix entre cicles tècnics i biològics» (EMF, 2015:48³). Per tant, en una economia circular l'objectiu és augmentar al màxim l'eficiència, optimitzant els recursos i evitant els residus. El model d'economia circular es basa en els següents principis (Fundació Ellen MacArthur, 2013):

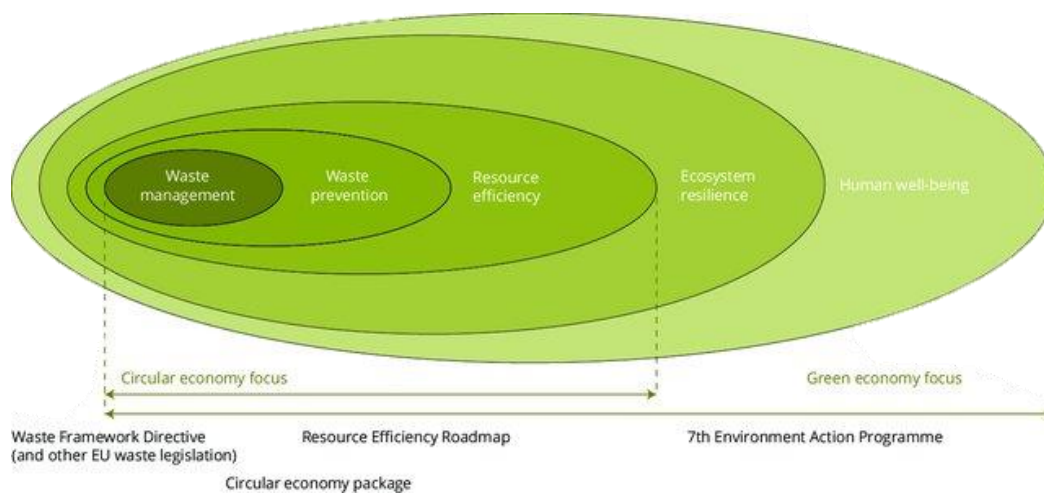
1. Dissenyar els residus i la contaminació. Els residus no existeixen, ja que els productes estan dissenyats i optimitzats per a un cicle de desmuntatge i reutilització.
2. Construir la resiliència a través de la diversitat. Modularitat, versatilitat, adaptabilitat són característiques clau per desenvolupar sistemes diversos que són més resistents en cas de xocs externs que no pas els sistemes construïts simplement per a l'eficiència.
3. Confiar en l'energia de fonts renovables. En l'economia circular, les fonts d'energia són renovables per naturalesa, per disminuir la dependència dels recursos i augmentar la resiliència del sistema.
4. Pensar en 'sistemes'. La capacitat d'entendre com les parts influeixen entre si dins d'un tot, i la relació del conjunt amb les parts, és crucial.
5. Els residus són menjar. Els components consumibles d'un producte en l'economia circular estan fets en gran part amb ingredients biològics o 'nutrients' que són almenys no tòxics i, fins i tot, beneficiosos possiblement, podent retornar amb seguretat a la biosfera. Pel que fa als nutrients tècnics, l'economia circular fa referència a la millora de la qualitat (upcycling).

Atès que encara estem en l'àmbit macro de l'economia verda també l'aspecte social recau en l'economia circular, però amb especial atenció a l'eficiència, com es pot veure a la Imatge 1.

¹ <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>

² *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*, UNEP and UNWTO, 2005, p.11-12
<http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DT1x0592xPA-TourismPolicyEN.pdf>

³ https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf

Imatge 1: Enfocament de l'economia verda i circular ⁴

El turisme circular s'ha definit com «un model capaç de crear un cercle virtuós produint objectius i serveis sense malgastar els recursos limitats del planeta que són matèries primeres, aigua i energia». (Girard & Nocca, 2017). A més, el turisme circular proposa un model en el qual cada actor turístic adopti un enfocament ecològic (Acampora et al., 2018). Aplicant els principis d'una economia circular, les empreses d'hostaleria i turisme poden accelerar els seus propis negocis i avançar en el pensament i l'acció per crear una experiència més sostenible per a tots els actors implicats en aquests dos sectors » (Van Rheede, 2012).

Dit això, el turisme sostenible i el turisme circular reflecteixen les diferències que es poden trobar entre l'economia circular i l'economia sostenible, però en relació amb el fenomen turístic específic. D'aquesta manera, la principal diferència, si es pot dir així, se centra en l'enfocament: el turisme sostenible prestarà igualment atenció a tots els àmbits de la sostenibilitat (social, economia, medi ambient...), mentre que el turisme circular tindrà una consideració especial quant a l'eficiència dels recursos i a la prevenció de residus, dins d'una perspectiva «de bressol a bressol».

⁴ Agència Europea del Medi Ambient, «Economia circular a Europa», 2016:31

2 Enfocaments actuals sobre el turisme circular

La qüestió sobre l'enfocament del turisme d'una manera més sostenible i circular es ve abordant dins del panorama internacional, comunitari i regional amb més freqüència durant els darrers 30 anys. Els principis de l'economia circular han afegit valor als enfocaments adoptats fins ara. Per tant, cal capitalitzar el que ja s'ha aconseguit en tots els nivells esmentats, per tal de construir un model d'INCIRCLE basat en experiències passades i troballes que es replicaran al territori del Programa MED.

2.1 L'enfocament UNWTO

L'Organització Mundial del Turisme (UNWTO), l'agència de les Nacions Unides encarregada de la promoció del turisme responsable, sostenible i universalment accessible, aposta per promoure el turisme com a instrument per aconseguir els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), orientats a reduir la pobresa i fomentar el desenvolupament sostenible a nivell mundial. Tal com es defineix a l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible⁵, els ODS s'han de fusionar en polítiques turístiques, per tal de desacoblar el creixement econòmic de la degradació ambiental a través d'una gestió sostenible i eficient dels recursos naturals en totes les etapes de les cadenes de valor dels béns i serveis turístics.

En particular, es demana al sector turístic que compleixi els ODS n. 12 que té com a objectiu garantir el consum sostenible i els patrons de producció (SCP).

Imatge 2: Objectius de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides (Font: UN, 2020)

⁵ [L'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible](#), adoptada per tots els Estats membres de les Nacions Unides el 2015, proporciona un pla compartit per a la pau i la prosperitat per a les persones i el planeta, ara i en el futur. En el seu cor es troben els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), que són una crida urgent a l'acció de tots els països -desenvolupats i en desenvolupament- en una associació global. Reconeixen que acabar amb la pobresa i altres privacions ha d'anar de la mà d'estratègies que millorin la salut i l'educació, redueixin la desigualtat i impulsin el creixement econòmic, tot això a l'hora que aborden el canvi climàtic i treballen per preservar els nostres oceans i boscos.

Tal com va definir el Simposi d'Oslo sobre Producció Sostenible i Consum el 1994, SCP tracta sobre «l'ús de serveis i productes relacionats, que responen a necessitats bàsiques que aporten una millor qualitat de vida minimitzant l'ús de recursos naturals i materials tòxics, així com les emissions de residus i contaminants al llarg del cicle de vida del servei o producte. Tot pensat per no posar en perill les necessitats de les noves generacions».

Aquest punt d'inflexió en el desenvolupament de la teoria s'allunya de les cadenes de valor tradicionals dirigint-se més cap als patrons circulars de producció i consum, tot aplanant el camí per redefinir les polítiques turístiques tradicionals, abraçant enfocaments més circulars i integrant patrons de circularitat en el pensament i la pràctica de tots els actors turístics rellevants.

El 2019, l'UNWTO, juntament amb el Programa de Medi Ambient de l'ONU, va publicar l'«Informe de base sobre la integració dels patrons de consum sostenible i producció en les polítiques turístiques⁶» per conèixer la integració de l'SCP en les pràctiques de política turística mundial, basades en la revisió de 101 polítiques turístiques nacionals.

L'estudi informa que els responsables polítics són generalment molt conscients de la necessitat de desenvolupar el turisme de manera sostenible i investiga a més les principals barreres que dificulten un desplegament i una gestió eficaç del turisme sostenible. A partir de l'estudi es poden extraure les tres troballes principals següents:

- Malgrat els aspectes d'SCP que es tenen en compte en la planificació turística nacional a llarg termini, cal millorar la governança ambiental turística. Les metodologies de planificació i tècniques solen posar l'accent en l'aspecte econòmic, enfocant erròniament els impactes ambientals, en termes de mesurament regular i oportú. Es requereix una cultura de seguiment contínua i eficaç dels impactes ambientals del turisme.
- Per poder fer front als creixents reptes ambientals del turisme els responsables polítics han de desglossar el concepte d'SCP en elements més tangibles. Per la seva banda, les àrees d'impacte⁷ i responsabilitat de l'SCP han d'identificar aquelles àrees que presentin una preocupació comuna i que siguin considerades més estratègiques, podent oferir resultats tangibles i efectes multiplicadors.
- La traducció de les polítiques en accions sovint esdevé un repte. S'ha d'identificar la combinació d'instruments de política econòmica⁸, reguladora i voluntària més adient per a tots els actors rellevants, per tal de salvar la bretxa entre el desenvolupament de polítiques i la implementació de polítiques, de manera que sigui factible un turisme circular i sostenible.

⁶ UNWTO, [Informe de base sobre la integració dels patrons de consum sostenible i producció en les polítiques turístiques](#), 2019

⁷ Conservació de la biodiversitat i l'ús sostenible del sòl, l'eficiència de l'ús de l'energia, la reducció d'emissions de GEH, la reducció de residus i l'eficiència de l'ús de l'aigua

⁸ Segons la definició de l'Informe base de l'UNWTO, els instruments polítics són els mitjans pràctics –metodologies, mesures o intervencions– per a la implementació de polítiques; són eines que generen canvi i aconseguen els objectius descrits en una política. S'identifiquen 3 instruments principals en la política:

- Instruments normatius i legals: eina de comandament i control que obliga a fer canvis i obliga als destinataris a complir amb les normes governamentals, en la majoria dels casos sota amenaça de sancions; per exemple, la legislació ambiental relacionada amb SCP.
- instruments econòmics i fiscals: eines icentives i desincentives que fan que determinats comportaments o pràctiques siguin més o menys atractius econòmicament, premiant o penalitzant les activitats econòmiques; per exemple, els incentius fiscals que podrien donar suport a SCP.
- comunicació i instruments voluntaris: eines que permetin prendre decisions i accions informades a través de l'autoregulació social i la transferència de coneixement, informació i persuasió; per exemple, sistemes d'orientació i certificació que permetin als grups d'interès adherir-se als enfocaments i principis d'SCP.

Les 3 troballes anteriors són rellevants per al procés de formulació d'estratègies d'INCIRCLE, el qual serà orientat cap al desenvolupament d'estratègies regionals i nacionals envers un turisme més circular, capaç de/d':

- Establir una estructura de governança ambiental turística en territoris objectiu per tal de garantir el canvi cap a una producció i un consum responsables en el sector turístic (ODS n. 12);
- Identificar i seleccionar les àrees d'intervenció més rellevants que garanteixin la participació, l'acceptació de l'estratègia i la titularitat;
- Proporcionar un conjunt de mesures i instruments polítics capaços de garantir la implementació de l'estratègia i el lliurament de resultats tangibles;
- Supervisar el rendiment del sector i els seus impactes ambientals a més llarg termini.

2.2 L'enfocament ETIS

La Comissió Europea ha complert amb la seva part per que fa als esforços per abordar el turisme a nivell mundial d'una manera més sostenible i circular, en llançar el 2013 la seva pròpia eina anomenada ETIS, el Sistema Europeu d'Indicadors Turístics. ETIS va ser revisat i actualitzat al març de 2016 després d'una fase pilot de 2 anys i ara és el sistema oficial adoptat per la Comissió Europea per implementar polítiques circulars i sostenibles en el sector turístic. Es basa en el conjunt d'indicadors ja desenvolupats a partir del 2013 per l'Agència Europea del Medi Ambient, anomenat TOUERM (*Tourism and Environment Reporting Mechanism*). Amb alguns d'aquests mecanismes hi ha una correspondència en el marc de l'ETIS, però també sobre els indicadors desenvolupats a nivell internacional per l'UNWTO i pel *Global Sustainable Tourism Council* (GSTC). GSTC, fundada el 2010, ha desenvolupat 2 conjunts de criteris per identificar els estàndards mínims de sostenibilitat que han de complir els hotels, els operadors turístics i les pròpies destinacions, per tal d'aconseguir la sostenibilitat social, ambiental, cultural i econòmica a les destinacions.

Les principals qüestions sobre aquests tipus d'indicadors estan vinculades als múltiples sectors interconnectats (com ara els transports i la mobilitat, la producció i la gestió de residus, l'ús i la gestió de l'aigua i l'energia, la planificació urbana i territorial, la gestió del patrimoni natural i cultural...) on els impactes turístics en el medi ambient, la sostenibilitat i els aspectes de circularitat, en alguns casos, impliquen una dificultat a l'hora de trobar dades estadístiques pertinents amb el grau de detall necessari. El fet de crear un marc coherent de

referència és essencial per fer un seguiment i avaluar fins a quin punt el turisme és sostenible i circular, i identificar les àrees d'actuació per poder aplicar les polítiques més adients. Poder gestionar el turisme de manera sostenible significa potenciar l'atractiu dels territoris en base als recursos naturals de cadascun d'ells, els quals d'una altra manera estarien empobrits, però també desenvolupar estratègies integrades que abastin diferents sectors.

Aquesta és la ràtio que hi ha darrere de l'enfocament ETIS, que té com a objectiu ajudar les destinacions a controlar i mesurar el seu rendiment sostenible mitjançant un enfocament comú comparable de manera voluntària. ETIS s'entén com una eina de gestió, informació i seguiment basada en l'autoavaluació, les observacions, la recollida de dades i l'anàlisi realitzats per la pròpia destinació⁹.

⁹ A l'efecte del sistema d'indicadors ETIS, es pot definir una destinació com:

- Una àrea geogràfica actualment o potencial atractiva per als visitants/turistes.
- Un lloc o zona que es reconeix i es pot definir fàcilment com a destinació de visitant i disposa d'una àmplia gamma d'instal·lacions i productes per a finalitats turístiques.
- Un lloc o zona que es promou com a destinació.

Una de les principals qüestions a l'hora d'aplicar conceptes teòrics com la sostenibilitat i la circularitat al turisme és que un ampli ventall d'actors es veuen afectats i, per tant, haurien d'estar implicats en el procés de seguiment i en les fases següents de cara a assolir les polítiques requerides. Aquest concepte és central per a INCIRCLE, les activitats del qual es basen en la implicació dels grups d'interès a través de la posada en marxa, activació i consulta dels Grups de Treball de Grups d'Interès (SWGs per les seves sigles en anglès), tal com recomana ETIS. La implicació dels SWGs assegura que el procés d'avaluació de l'impacte del turisme en una destinació és titularitat i està dirigit localment. A INCIRCLE es pretén crear les bases de la política relacionada amb el turisme, fent efectiva la implementació de mesures polítiques per a un turisme més sostenible i circular, amb l'adopció de l'enfocament de diverses parts interessades.

El sistema ETIS consta de 43 indicadors bàsics i un conjunt orientatiu d'indicadors complementaris, l'ús i l'aplicació dels quals són bastant «lliures», en el sentit que les destinacions poden triar quins d'aquests indicadors són rellevants, necessaris i adequats per al seu ús. El sistema també es pot integrar en sistemes de monitoratge ja existents. La flexibilitat del sistema és un valor afegit que fa que aquest procés sigui més factible i alhora més reeixit.

Els 43 indicadors bàsics es divideixen en quatre seccions¹⁰:

- A. Gestió de destinacions
- B. Valor econòmic
- C. Impacte social i cultural
- D. Impacte mediambiental

A continuació es mostra també una llista orientativa d'indicadors complementaris:

1. Turisme marítim i costaner
2. Turisme accessible
3. Rutes culturals transnacionals

La Comissió Europea suggereix que la implementació d'ETIS es pot cobrir en set passos¹¹, perfilant la governança del procés, el qual ha estat adoptat i adaptat a INCIRCLE (vegeu el paràgraf 6 i 6.1) i que serà iniciat per un «campió» local o coordinador de destinació local:

- Un lloc o zona on sigui possible mesurar l'oferta i la demanda de serveis turístics, és a dir, l'economia de visitants.
- Un lloc o àrea on el procés de gestió de visitants sol incloure una sèrie d'actors del sector públic i privat juntament amb la comunitat d'acollida. «El Sistema Europeu d'Indicadors Turístics», Comissió Europea, Març 2016

¹⁰ Per veure la llista sencera d'indicadors, aneu a l'Annex IV.

¹¹ «El Sistema Europeu d'Indicadors Turístics», Comissió Europea, Març 2016

¹² http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/sustainable/indicators/index_en.htm

1. Conscienciar els grups d'interès i els responsables polítics.
2. Crear un perfil de destinació mitjançant el formulari de perfil de destinació¹².
3. Formar un Grup de Treball de Parts Interessades (SWG) on s'incloguin organitzacions i persones implicades interessades en el sector turístic.
4. Establir funcions i responsabilitats mitjançant un acord compartit pels grups d'interès sobre objectius i accions relacionades.
5. Recollir i registrar dades, a més d'enquestes dirigides quan sigui necessari¹³.
6. Analitzar els resultats per prioritat de les necessitats i establir un pla d'acció.
7. Permetre el desenvolupament continu i la millora contínua mitjançant una estratègia dirigida, l'ús continu i ampliat d'ETIS i identificació de fonts de finançament adequades.

2.3 Programa Comunitat de Turisme Sostenible MED

Amb l'objectiu de capitalitzar els resultats dels projectes finançats per MED, passats i en curs, al novembre de 2016 es va crear una Comunitat Sostenible de Turisme¹⁴ en el marc del Programa amb l'objectiu de vincular l'estudi, el pilot, la capitalització, la integració territorial I, ara en la seva segona fase, també projectes estratègics, horitzontals i modular, per maximitzar així els seus efectes i l'impacte en l'àrea MED. En la primera fase, fins a finals de 2019, 17 projectes de cooperació territorial, amb més de 200 organitzacions associades actives en 12 països euromediterranis, s'han unit a la Comunitat per enriquir-la amb els seus resultats, coneixements i experiències i fer del turisme un veritable motor de desenvolupament inclusiu i sostenible.

A l'octubre de 2017, la Comunitat va elaborar la Declaració d'Atenes per a un Turisme sostenible, que descriu els principals objectius de la Comunitat a assolir a finals de 2019:

1. Contribuir a fer front a les pressions turístiques a la regió mediterrània.
2. Potenciar l'atractiu i l'oferta turística a la regió mediterrània.
3. Enfortir les pràctiques de planificació i gestió envers un turisme sostenible.
4. Construir una forta comunitat de projectes i grups interessats.

INCIRCLE, com a membre de la Comunitat, també està contribuint a assolir els objectius esmentats amb el valor afegit d'haver adoptat l'enfocament de l'economia circular en les polítiques i pràctiques relacionades amb el turisme.

Al setembre de 2019, la Comunitat va elaborar un conjunt de recomanacions sobre polítiques¹⁵ on identificava les quatre àrees d'actuació més urgents que permetran avançar cap al turisme costaner i marítim sostenible a la Mediterrània:

¹³ Una selecció de formularis d'enquestes d'exemple s'annexiona al joc d'eines ETIS i està disponible a la pàgina web de la Comissió Europea.

¹⁴ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/>

¹⁵ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/policy-recommendations/>

1. Supervisar la sostenibilitat: On són les llacunes de coneixement en la creació de polítiques turístiques? Quina és la millor manera de salvar les llacunes de dades turístiques?
2. Reduir els impactes ambientals, culturals i socials del turisme mediterrani.
3. Assegurar un creixement econòmic sostenible i responsable i la prosperitat a la Mediterrània a través del turisme. Quina és la millor manera d'abordar la complexitat del sector turístic, inclosos els actors locals, els decisors i els consumidors?
4. Establir mecanismes de Governança que liderin l'àmplia varietat d'actors envers un turisme més sostenible i més responsable

Com a seguiment de les recomanacions, al gener de 2020 la Comunitat va elaborar quatre fitxes polítiques per orientar els responsables polítics sobre la base dels resultats aconseguits i els resultats desenvolupats pels seus projectes membres fins aleshores sobre els quatre temes esmentats (seguiment efectiu de la sostenibilitat turística¹⁶, models turístics alternatius¹⁷, turisme com a motor de creixement¹⁸, governança com a eina de turisme sostenible¹⁹).

INCIRCLE es basarà en definicions de problemes, recomanacions polítiques i visions efectivament resumides en els documents esmentats, capitalitzant al màxim els resultats i conclusions desenvolupats per projectes anteriors de la Comunitat. A més, tots els projectes de la Comunitat seran convidats a emplenar la plantilla per recollir les millors pràctiques que es mostraran a la Plataforma de Coneixement INCIRCLE, una de les principals conclusions del projecte.

¹⁶ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/news-events/news/detail/actualites/policy-factsheet-1-ensuring-an-effective-monitoring-of-tourism-sustainability-in-the-mediterranean/>

¹⁷ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/news-events/events/detail/actualites/policy-factsheet-2-promoting-alternative-tourism-models-to-reduce-presures-in-the-mediterranean-r/>

¹⁸ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/news-events/events/detail/actualites/policy-factsheet-3-tourism-as-a-strategic-driver-for-inclusive-responsible-and-sustainable-growth/>

¹⁹ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/news-events/events/detail/actualites/policy-factsheet-4-governance-as-a-tool-for-sustainable-and-responsible-tourism-in-the-mediterrane/>

3 Model Operacional d'INCIRCLE

3.1 Enfocament i més importants

Aquest capítol guiarà a través de les diferents fases del desenvolupament de la política, des del concepte fins a la implementació, prestant atenció a les principals àrees d'interès relacionades amb els pilars principals de 4 INCIRCLE, els quals es mostren a la Imatge 2.

Imatge 2: Principals àrees d'acció d'INCIRCLE

Mobility

Energy

Water Management

Waste Prevention

El turisme és una part inherent del territori, no només d'un sector econòmic aïllat, sinó que també forma part d'una realitat múltiple i transversal que afecta el conjunt de la societat i afecta la seva vida econòmica, social, cultural i territorial en nombrosos aspectes. Per tant, les policies relacionades amb aquestes àrees no sempre poden formar part de l'oferta turística, ja que no poden referir-se directament al sector turístic. Per cert, en els àmbits del programa INCIRCLE, les accions relacionades amb aquests aspectes tenen sempre un impacte en el turisme, perquè aquest sector és la principal activitat econòmica, o una de les més rellevants, per al territori.

El desenvolupament de polítiques es basa en nombres heterogenis de variables; per això cal fixar els principis rectors principals per evitar qualsevol inconsistència entre objectius, visió i resultats relatius. El Model Operacional d'INCIRCLE es basa en la definició d'Ellen MacArthur sobre l'economia circular i en l'enfocament sobre el desenvolupament de polítiques de la Comissió Europea, dissenyades per definir estratègies d'especialització intel·ligent regional (RIS3).

L'enfocament INCIRCLE estableix les seves bases a partir dels 5 principis següents:

▪ Reduir

El primer principi, identificat per la fundació Ellen MacArthur, defineix un model circular i consisteix a dissenyar a partir de residus²⁰. De fet, en aquest model els residus no existeixen, perquè són considerats capital econòmic, natural i social, per tant, es mantenen en ús durant el major temps possible. Aquest concepte contrasta amb el model lineal, on el principal motor econòmic consisteix en l'ús dels recursos naturals. En canvi, en un model d'economia circular, el principal motor econòmic consisteix en les 4Rs: reduir, reutilitzar, reciclar, recuperar. Les polítiques turístiques poden promoure aquest principi, tenint en compte les accions en què es minimitza la producció de residus i s'optimitzen els recursos (com l'aigua i l'energia).

²⁰ <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy/concept>

▪ Reutilitzar

Com s'ha esmentat anteriorment, el model d'economia circular considera un sistema en què els recursos es mantenen en ús, tant com sigui possible. La idea introduïda per la fundació Ellen McArthur és que existeixen dos cicles principals, tècnics i biològics, a través dels quals els recursos es poden reutilitzar per a allò que estan dissenyats. En base al segon principi de l'EMF, la idea darrere d'aquest enfocament és, d'una banda, optimitzar el bucle de recursos fent circular els materials i components de productes tant en els bucles tècnics com biològics, recollint-los i substituint-los en cada etapa de la reutilització; i, de l'altra banda, intentant desmaterialitzar com més millor els recursos relacionats amb el turisme en pro d'una virtualització d'aquests (paper, reserva, etc.) Aquest enfocament aprofita l'anomenat marc ReSOLVE (regenerar, compartir, optimitzar, circular, virtualitzar, intercanviar²¹), el qual sintetitza bàsicament el que s'explica. Per aquest motiu, el turisme no ha de ser una illa a l'oceà d'altres activitats econòmiques, sinó que s'ha d'integrar, generant sinergies entre activitats turístiques i locals.

▪ Repensar

Repensar el principi implica que els decisors rebutgin dramàticament l'enfocament lineal, adoptant una nova manera de pensar sobre els processos de gestió de recursos a través dels capitals. El compliment del principi de reciclatge es basa en una forta consciència dels impactes que les decisions tenen sobre els recursos a través dels capitals, en totes les fases del cicle de vida dels productes i serveis. Un projecte ambiciós per a un territori no pot tenir èxit si no és àmpliament acceptat per la majoria dels grups d'interès pertinents. Per això, és important dissenyar un procés el més inclusiu possible i des del principi, per tal que els grups d'interès se sentin part d'ell. El sol fet que molts elements i grups interessats es vegin afectats per polítiques circulars, requereix un enfocament holístic que integri totes les visions i expectatives, a més d'un pla útil, resiliència i integral²². Per la seva naturalesa transversal, les polítiques turístiques necessiten especialment aquest tipus d'enfocament, considerant si escau tots els sectors en què impacta aquest fenomen.

■ Innovar

Una política sostenible i circular hauria de mirar als propers anys, guiant els territoris cap a un desenvolupament sostenible. Cal tenir una visió a llarg termini, perquè inspira les accions individuals explícitament i implícita. La Comissió Europea va presentar al desembre de 2019 l'Acord Verd Europeu²³, un paquet de mesures adreçades a empreses i ciutadans per avançar cap a un desenvolupament sostenible per al creixement. Aquesta és la visió europea, que respon a l'Acord de París²⁴, el qual inspirarà les accions futures de cara al 2050. Les polítiques locals circulars s'han d'inspirar en aquesta visió a llarg termini, ser fortament innovadora, utilitzant noves idees i/o mètodes, preveient diferents escenaris i fent espai per a nous desenvolupaments locals.

¹ Ellen MacArthur, «La nova economia del plàstic – Repensant el futur del plàstic», 2016

¹ «Model operacional per als Plans per al Transport de Baixes Emissions de Carboni per a ciutats de destinació de creuers», Localitzacions Interreg-Med, 2017

¹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

¹ http://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_pari_agreement.pdf

● Revalorar

El principi de revaloració fa referència a la capacitat dels decisors per mantenir el valor dels recursos i productes en diferents cicles econòmics. Aquest tipus de capacitat pot ser suportat per diversos tipus d'actuacions, com ara el manteniment i la reparació, la reutilització, la rehabilitació, la reposició, la readmissió, la renovació, el reciclatge o la recuperació. Aquest principi requereix específicament una millora de la capacitat global dels cicles per reciclar. El reciclatge es refereix a la reutilització de tal manera que es creï un producte amb una qualitat o valor superiors a l'original. Més específicament, el reciclatge es podria referir al procés de conversió de matèries primeres secundàries / subproductes en nous materials, components o productes de millor qualitat, millorant-ne la funcionalitat i / o aportant un valor afegit.

3.2 Metodologia

El Manual Operacional es basa en el procés i en les activitats a realitzar per tal de maximitzar les possibilitats de produir una estratègia regional o nacional eficaç, ambiciosa i realista, capaç de desencadenar un canvi concret cap a un sector més responsable, circular i sostenible.

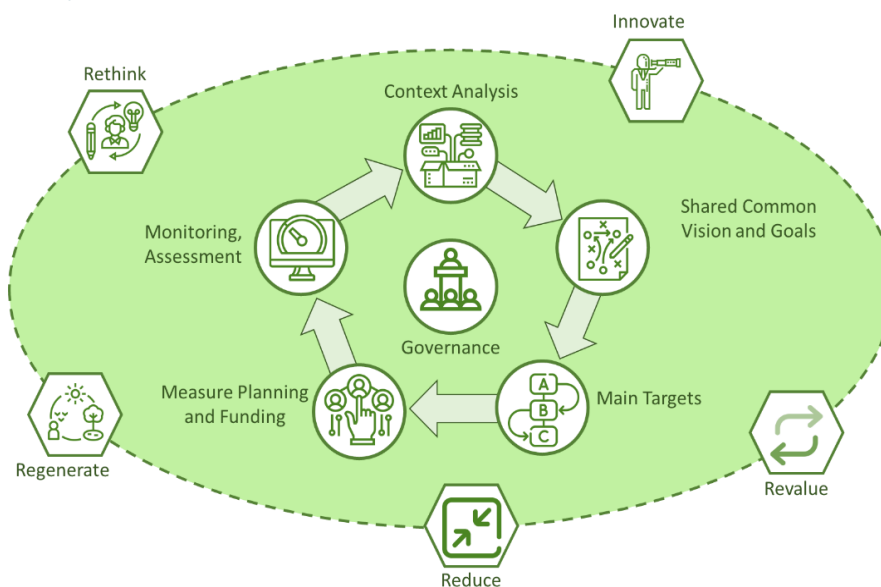
Com a pas preliminar, és molt recomanable crear l'equip de persones responsables per al desenvolupament de l'estratègia i programar una o més reunions per definir el pla de treball, les fites, les persones implicades i els deures, els terminis, etc., assegurant- que hi hagi un terreny i un coneixement comuns sobre els principals passos que caldrà donar i la seva rellevància.

El model operacional general descrit com a guia per als responsables polítics i de decisió, es converteix en un Pla Operacional a l'hora de referir-se a un territori i condicions específiques. La Imatge 3 descriu els principals

passos a seguir en el disseny de polítiques circulars, tenint en compte, al mateix temps, els principis esmentats al capítol anterior.

Imatge 3: Metodologia del Model Operacional Circular

Font: Elaboració d'EMF, EC

La metodologia INCIRCLE es basa en 6 fases:

1. **Anàlisi de context**, amb l'objectiu de comprendre l'entorn en què s'executarà el model operacional;
2. **Governança**, que organitzarà el treball de tots els passos, coordinant el diàleg entre els grups d'interès;
3. **Objectius i visió comuna compartida**, alineant el territori amb objectius i estratègies comuns;
4. **Objectius principals**, per controlar el treball i ajustar possibles assumptes durant el procés;
5. **Planificació de mesures**, implementant les mesures de manera efectiva;
6. **Monitoratge, avaluació de fonts de finançament**, per implementar més accions.

3.2.1 Fase 1: Anàlisi de context

Una avaluació reflexiva del context és totalment essencial per al desenvolupament de polítiques circulars de turisme, ja que determinarà tant la línia de base com l'evidència de les mesures i els objectius proposats. Com s'ha esmentat anteriorment, els més importants que figuren en el capítol 3.1 actuaran com a «lent» per observar el context.

Aquest pas té objectius clars:

²⁵ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Seasonality_in_tourism_demand

- Analitzar el territori per entendre les llacunes de circularitat i sostenibilitat en termes de mobilitat, energia, residus, gestió de l'aigua;
- Mesurar la pressió de l'estacionalitat: de mitjana, el 16,5% del total de nits dedicades pels residents de la UE el 2017 es fan al juliol, enfront del 4,5 % que es fan al novembre²⁵. Aquesta diferència de pressió turística sobre la destinació també pot augmentar dràsticament en illes amb prou feines habitades, com ara els territoris INCIRCLE;
- Avaluació de l'impacte de les actuacions passades al territori, la possibilitat d'invertir-hi encara més o reassignar recursos a diferents accions;
- Identificació de punts forts a implementar, per fer el territori més atractiu des del punt de vista turístic: les polítiques verdes com a palanquejament turístic.

Per tal d'assolir els objectius esmentats, a continuació es presenta una llista amb les dades necessàries que caldrà recopilar i les accions que caldrà realitzar per dur a terme l'anàlisi de context:

- Marc europeu, nacional, regional i local de referència de polítiques circulars sostenibles i turístiques;
- Mobilitat actual, residus, energia, gestió de l'aigua, dades i dades turístiques i xifres;
- Catàleg de polítiques actuals/iniciatives relacionades públiques i privades relacionades amb la circular sostenible i turisme;
- Llista d'impactes negatius relacionats amb els fluxos turístics;
- Recursos financers reals i potencials per destinar a polítiques circulars de turisme.

Un cop recopilades i considerades una sèrie de dades prou representatives del context, aquesta informació es pot processar en una anàlisi SWOT, i donar una imatge més completa per desenvolupar un conjunt d'estratègies de desenvolupament.

		
Intern	Forces	Febleses
Extern	Oportunitats	Amenaces

Imatge 4: Esquema anàlisi SWOT

3.2.2 Fase 2: Governança

La governança és fonamental per garantir formes de turisme més sostenibles i responsables. En l'àmbit mediterrani, que presenta característiques peculiars i reptes, una manca general de cooperació i comprensió comuna entre els diferents actors és una qüestió que es pot abordar de

manera efectiva a través de millors mecanismes de governança. Per fer front a aquesta situació, es necessiten aliances col·laboratives a diferents nivells, com ara iniciatives de cooperació pública i privada, així com la inclusió i el compromís amb un ventall més ampli d'actors.

La governança per al turisme sostenible en un context mediterrani es pot definir com:

«Un procés coordinat i multinivell que impliqui la col·laboració entre actors públics, privats i socials dins d'un sistema turístic. Això pot crear sinergies polítiques i crear capacitat per:

- a. Aconseguir objectius compartits, desenvolupar projectes estratègics conjunts, fomentar la sostenibilitat i gestionar la complexitat, i;
- b. Aconseguir l'equilibri entre el benestar dels residents i els turistes, la competitivitat de les destinacions i les necessitats específiques de context dels entorns naturals, construïts i culturals»²⁶.

El projecte comunitari per al turisme sostenible a la Mediterrània CO-EVOLVE ha adoptat marcs de governança multinivell: Gestió integrada de zones costaneres (ICZM) i Planificació Espacial Marítima (MSP) <https://co-evolve.interreg-med.eu/>

²⁶ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/news-events/events/detail/actualites/policy-factsheet-4-governance-as-a-tool-for-sustainable-and-responsible-tourism-in-the-mediterrane>

²⁷ <https://sustainable-tourism.interreg-med.eu/news-events/events/detail/actualites/policy-factsheet-4-governance-as-a-tool-for-sustainable-and-responsible-tourism-in-the-mediterrane>, pàgina 4

Imatge 5 Principis de governança efectius

La governança del turisme sostenible necessita arribar a un equilibri acurat capaç de conciliar les dimensions ambiental, econòmica i sociocultural de la sostenibilitat i la circularitat, i adoptar una planificació estratègica coordinada i gestió d'activitats turístiques i impactes.

Per tal de crear compromís i confiança, es podrien adoptar eines col·laboratives com Memoranda of Understanding (MoU), acords de col·laboració i declaracions amb signants de múltiples nivells de govern i a través de tots els sectors rellevants per a l'activitat turística i els impactes que es poden adoptar. L'adopció d'aquestes eines és fortament recomanable també dins de l'associació INCIRCLE, incloent els acords de replicació del know-how de projecte que s'han de signar amb les autoritats regionals externes a l'associació en el marc de les activitats previstes a la «Transferència» de WP 4.

3.2.2.1 Grups de treball de grups interessats d'INCIRCLE

Tornant als principis definits a l'apartat 2.1, és molt important identificar els actors implicats i definir el mecanisme adequat perquè participin activament en el procés, per tal d'adaptar les polítiques a les necessitats del territori, expressades durant un procés participatiu. També l'enfocament adoptat ha de ser inclusiu, sistemàtic i integral per evitar la fragmentació típica del turisme, ja que cobreix múltiples sectors interrelatius que de vegades poden expressar necessitats contrastades i visions.

Aquest procés s'ha de dissenyar a partir de l'entrada dels grups d'interès i ha d'identificar les eines que s'utilitzaran per desenvolupar-lo. L'activitat ha d'estar liderada per un equip amb experiència i bones habilitats, capaç de realitzar una anàlisi comparativa de cada punt de vista diferent, capaç de comunicar que guanyo confiança. Una correcta identificació de les expectatives dels grups d'interès és tan important com un correcte disseny del procés participatiu, que inclourà una plantilla de l'estructura, els principals temes a afrontar i els resultats esperats. Diverses tècniques diferents, eines i formats podrien ser utilitzats per desenvolupar i

gestionar el procés participatiu que hauria de ser triat d'acord amb el tipus de parts interessades implicades, l'aportació esperada d'ells i la informació que s'ha de compartir amb ells.²⁸ En termes generals, el valor afegit dels processos participatius rau en l'expansió de perspectives i el coneixement del mateix tema, on l'anàlisi comparativa realitzada enriqueix tots els participants i estimula la identificació de solucions alternatives que la persona individual no hauria pensat.

Per a la governança, l'equip de referència haurà de planificar comentaris oportuns, a més dels actors implicats, per tal de crear una relació propera i fructífera que els faci sentir involucrats i compromesos. Una vegada més, aquest és un pas essencial per desenvolupar la confiança entre els principals actors turístics del territori.

Un pas clau, com també recomana ETIS²⁹, és l'adopció de l'enfocament multi-interessat, basat en la creació de Grups de Treball de Grups d'Interès (SWG), estructurats com a equips interdisciplinaris que reuneixen organitzacions i particulars, amb implicació i interès en el sector turístic, ajudant a establir prioritats, rols i responsabilitats però també cooperació i coordinació entre els diversos actors clau en l'àmbit turístic.

La barreja ideal d'organitzacions que participaran en SWGs podria incloure³⁰:

- Empresa de desenvolupament turístic i companyia turística local i regional
- Departaments locals de planificació, transport i desenvolupament rural/urbà
- Departament de gestió de residus (aigua i sòlid)
- Departament d'abastiment d'aigua o empreses (locals i regionals)
- Departament d'energia i/o proveïdors
- Departament de policia/seguretat
- Àrea forestal/protegida o departament de gestió de parcs
- Autoritat aeroportuària/portuària (si escau)
- Associació local d'hotels o turisme
- Guia turístic, càmping, caravana, vil·la o associacions d'apartaments
- Organitzacions no governamentals rellevants
- Cambra de comerç local
- Associacions d'empleats turístics i/o sindicats
- Institucions acadèmiques rellevants implicades en la recerca associada.

La relació darrere de la implicació de les organitzacions ha de ser la seva capacitat d'obtenir dades rellevants, influint en la política que em manté compromesa. És molt recomanable involucrar també els residents i possiblement els turistes.

Els SWG s'han de guiar, després del pas de la recopilació de dades, per tal d'arribar a un acord sobre els objectius i el pla d'acció relacionat amb les mesures per arribar-hi, on es defineix clarament el paper i la responsabilitat de tothom. Una vegada que el pla d'acció està en marxa per fer front a les prioritats a curt termini, és el moment de treballar en una estratègia a llarg termini per garantir millores duradores.

Es poden convocar més reunions SWG per validar resultats i conclusions de cada fase del projecte abans de procedir a la següent.

²⁸ «Model operacional per als plans de transport de baixes emissions de carboni per a ciutats de destinació de creuers», Interreg-MED Locations, 2017

²⁹ «El Sistema Europeu d'Indicadors Turístics», Comissió Europea, Març 2016

³⁰ «El Sistema Europeu d'Indicadors Turístics», Comissió Europea, Març 2016

Aquest enfocament ha estat abraçat plenament a INCIRCLE, pel qual a cada territori associat s'estableix, regionalment o local, un SWG actuant com a laboratori, per fusionar diferents perspectives que fomenten un interès comú, garantint la cooperació vertical i horitzontal, a més de la participació. Per a això, es reuniran almenys tres vegades durant el projecte, encara que els socis podran organitzar més reunions abans del tancament del projecte. En la primera reunió, es demanarà a SWG que identifiqui els principals colls d'ampolla sostenibles, així com els reptes en el marc de les activitats d'avaluació de projectes relatius a l'estat actual de la circular de turisme en territoris col·laboradors, i donant suport a la recopilació de dades i informació rellevant per a l'anàlisi i avaluació d'acord amb els indicadors de circularitat d'INCIRCLE. Els objectius es fixaran en conseqüència i es discutiran les possibles mesures per arribar-hi sota el paraigua dels 4 pilars d'INCIRCLE. Les millors pràctiques identificades a l'SWG s'inclouran a la Plataforma de Coneixement INCIRCLE. Tots els comentaris i opinions s'integraran dins de l'estratègia elaborada per les autoritats regionals associades (RAs) i pels organismes nacionals (NAs), guiats sempre pel Model Operacional. En les dues següents reunions de SWG, les RAs i els NAs rebran noves dades i es presentarà la versió final als grups d'interès per a la seva aprovació.

**Les parts interessades
d'INCIRCLE contribueixen a:**

- **Recopilar i analitzar dades, identificar necessitats i elaborar un pla d'acció**
- **Definir la visió, els objectius i les mesures relacionades**
- **Identificar una estratègia i obtenir el finançament**

Per tal de facilitar la recopilació i fusió dels comentaris i opinions, es facilitaran plantilles als socis per tal de desenvolupar una metodologia de treball homogènia basada en l'enfocament participatiu, permetent recollir resultats d'una manera organitzada i estructurada.

El paper de l'SWG és el cor central de la majoria de les fases descrites a ETIS³¹, tal com es detalla a l'apartat 3.2, amb el qual INCIRCLE està plenament alineat en les seves activitats bàsiques de proves, transferint i capitalitzant models i estratègies per a un turisme més circular i sostenible.

L'enfocament participatiu adoptat en el marc del projecte donarà suport de manera efectiva a l'adaptació d'INCIRCLE a les necessitats de les illes i zones poc poblades, amb l'objectiu de desenvolupar estratègies regionals i nacionals per a la transició cap a una economia més circular capaç de desenvolupar mesures i mecanismes concertats.

3.2.3 Fase 3: Objectius i visió comuna compartida

Un cop definida la governança del procés, van començar les consultes dels grups d'interès. I, un cop analitzat profundament el context, el següent pas és elaborar una estratègia. L'objectiu principal d'aquesta fase és:

- Descriure les novetats actuals i establir la línia en base a la qual es mesurarà el canvi
- Definir una visió comuna compartida cap a on vol anar el territori en termes de destinació turística circular.
- Definir els principals reptes que el territori vol afrontar.

³¹ Vegeu paràgraf 1.2.2

Aquests tres elements es basen, de nou, en els principis descrits al capítol 3.1. És imprescindible que tots ells siguin compartits i que hi participin tothom, o almenys assolir les bones expectatives de durada i èxit de la política turística circular. Per tant, tots els actors rellevants haurien de formar part d'aquest pas per tal d'aconseguir un procés participatiu, i els resultats haurien de ser senzills, clars i fàcilment comprensibles. Per tant, es necessita una bona coordinació i donar veu a les seves necessitats, per fer una anàlisi comparativa de les qüestions des de diferents punts de vista. Això donarà lloc a una comprensió més profunda, comuna i compartida de les possibles solucions. El procés ha de ser el disseny de manera que els interessats puguin donar opinions freqüents i ràpides sobre aquesta activitat, per tal d'estimular una relació estreta i fructífera entre l'equip que lidera el procés participatiu i els grups d'interès.

3.2.4 Fase 4: Objectius principals

La visió juntament amb els objectius acordats proporcionen una imatge bastant clara del futur desitjat i el canvi que volen ser introduïts per l'estratègia. Per garantir un seguiment adequat dels èxits i de l'impacte s'han d'identificar uns indicadors i uns objectius clars.

S'han d'identificar indicadors estratègics de resultats per a cada objectiu principal de l'estratègia. S'ha de desenvolupar un petit nombre d'indicadors qualitius i quantitatius fàcilment mesurables que estiguin clarament vinculats a cadascun dels objectius a assolir, permetent el seguiment dels progressos realitzats envers la seva consecució. Abans de començar a desenvolupar indicadors propis, és important avaluar la disponibilitat d'indicadors estàndard ben definits adoptats en altres llocs, recuperant informació dels principals actors regionals i locals.

Per a cada indicador estratègic identificat, s'han de proporcionar objectius de base i mesurables, que es compararan entre si, i que mostraran si l'estratègia ha assolit aquests objectius, a més de mesurar si el canvi desitjat s'ha dut a terme. Per garantir un seguiment adequat del progrés al llarg del temps, els objectius han de definir què s'ha d'aconseguir, en comparació amb la situació actual, i en un any concret (per exemple, les emissions de gasos d'efecte hivernacle del trànsit turístic s'han de reduir un 30 % l'any 2030).

Involucrar els actors clau en l'activitat de configuració de destinació per assegurar-se que els objectius siguin realistes i àmpliament recolzats.

Pot consultar una plantilla sobre la definició d'indicadors de resultats d'INCIRCLE a l'Annex i – Plantilla d'indicadors de resultats d'INCIRCLE.

3.2.5 Fase 5: Planificació de mesures

La definició del terme «mesura» es recull a les directrius europees del SUMP³². Dins del Model Operacional d'INCIRCLE, es reconeix com una acció capaç d'abordar els problemes territorials identificats, contribuint a complir una o més raons estratègiques.

³² Un «ampli tipus d'acció que s'implementa per contribuir a la consecució d'un o més objectius polítics [...] o superar un o més problemes identificats».

Per a cada pilar d'INCIRCLE, un ampli ventall de mesures permeten contribuir a la visió establerta. Per la seva banda, s'han d'identificar objectius i metes.

S'ha de proporcionar una visió sistemàtica de les mesures, ja implementades o previstes en els plans sectorials disponibles, basant-se també en plans per a les diferents àrees polítiques que afecten directament els sectors turístics. També s'identificaran les mesures que ja s'han implementat amb èxit en altres llocs i que es puguin adoptar en el context regional. És molt important co-identificar mesures amb els actors clau, els quals hauran d'estar estretament implicats en la generació i valoració de les diferents opcions, garantint així la creació d'una llista completa de mesures capaces d'adaptar-se a les necessitats del territori.

A l'hora d'identificar possibles mesures, aprèn de l'experiència dels altres! Evita 'reinventar la roda' i fes servir la plataforma INCIRCLE!

Un cop elaborada la llista completa, les mesures s'hauran d'avaluar conjuntament procurant que la seva implementació sigui realista i oportuna amb els recursos disponibles (estudi de viabilitat previ). Finalment, només s'hauran de seleccionar les mesures més adequades, que siguin factibles i rendibles.

Els actors clau han d'estar involucrats en l'elaboració, definició i aprovació de les mesures.

Quan es defineixin mesures prometedores, s'establiran vincles entre diferents mesures per tal de configurar l'ordre d'implementació més eficaç. Mitjançant la identificació de les relacions entre mesures, també es podria esbrinar com es relacionen i es poden beneficiar l'un de l'altre en l'aplicació actual: mesures complementàries ben combinades s'han revelat efectives a l'hora d'abordar les dimensions específiques d'un problema superant les barreres a la seva implementació en comparació amb les mesures individuals.

No obstant això, dins d'aquesta perspectiva és important definir mesures mitjançant un enfocament modular, que els permeti estar estretament relacionades però ser independents entre si. D'aquesta manera, a la fase d'implementació de l'estratègia es posen en pràctica mesures per separat, reduint significativament el risc d'obstaculitzar la implementació de l'estratègia en cas que es produeixi una mesura fallida.

Per a cada mesura preseleccionada, s'ha de proporcionar un conjunt d'informació rellevant, capaç de transmetre:

- Quins objectius persegueix la mesura
- Com s'implementarà la mesura
- L'OMS se'n beneficiarà
- L'OMS i COM contribuiran a la seva implementació
- Quins recursos i habilitats són necessaris
- QUANT costarà la mesura (incloent-hi la posada en marxa i els costos d'operació/manteniment)
- QUAN s'implementarà
- Com es farà un seguiment del seu progrés i rendiment

Les mesures s'han de planificar posant la Mirada en la seva realització concreta i en el resultat que retornaran. Per tant, s'han d'identificar indicadors de sortida adequats per a cada mesura seleccionada, capaços de fer un seguiment del seu progrés i rendiment al llarg del temps.

Es poden trobar les plantilles amb la definició de les mesures d'INCIRCLE i els indicadors de resultats a l'*Annex II – Plantilla de mesures d'INCIRCLE i Annex III – Plantilla d'indicadors de resultats d'INCIRCLE*.

3.2.5.1 Garantir les fonts de finançament

Pel que fa a la implementació de l'estratègia, en molts casos el principal obstacle a què s'enfronta està relacionat amb l'accés insuficient als fons i a la manca de recursos per poder dur a terme les mesures acordades. S'ha de preparar un pla financer sòlid que defineixi com finançar les mesures de l'estratègia. El pla ha de ser desenvolupat conjuntament per tots els actors rellevants, amb l'enfocament més complet possible, a la recerca de sinergies i oportunitats allà on puguin ser-hi. Els principals elements a tenir en compte dins del pla de finançament són:

- Identificació de les possibles fonts de finançament;
- Determinació de les accions a prendre per garantir el finançament;
- Disseny de la persona/entitat encarregada de posar en marxa les mesures acordades.

Per garantir una sostenibilitat a llarg termini de l'estratègia, s'han de combinar diferents fonts de finançament. El finançament podria venir de diferents fonts municipals, autonòmiques, nacionals, privades i multilaterals, reflectint així una àmplia diversitat dels fons.

3.2.5.2 Desenvolupament de futurs escenaris d'implementació

La complexitat del context, juntament amb els molts factors que intervenen, impliquen la possibilitat més que probable de produir-se desviacions i canvis rellevants en el context.

És molt recomanable elaborar un diagrama de Gantt, que mostri el cronometratge i la durada de totes les mesures previstes, per tal de garantir una identificació ràpida dels possibles retards i desviacions.

És aconsellable preveure diferents escenaris d'implementació futurs, per tal d'avaluar els resultats de l'estratègia en cada cas, i afavorir les possibilitats d'adaptar-la o ajustar-la a les noves condicions que es produeixin.

S'han de redactar almenys tres escenaris potencials per a un futur a mitjà/llarg termini (de 10 a 15 anys):

- ESCENARI 1 – Activitat com sempre: no hi ha desplegament d'estratègia
- ESCENARI 2 – Millor cas possible: l'estratègia obté un gran èxit
- ESCENARI 3 – Cas més probable: l'estratègia obté un èxit parcial

3.2.6 Fase 6: Monitoratge i avaluació

El disseny de l'estratègia no està realment acabat fins que no es defineix i es liquida l'estratègia, a més de la planificació del seguiment i el finançament. En aquest sentit, el pas 6 està doblement relacionat amb el pas 5, ja que requereix que l'estratègia estigui redactada prèviament, però també la torna a alimentar, la qual cosa provoca canvis eventuals.

3.2.6.1 Definició del procés de monitoratge

El possible èxit de l'estratègia depèn, en gran part, de mantenir un seguiment constant del seu desenvolupament i evolució, per tal d'avaluar si s'han d'adoptar ajustos o noves accions. La definició d'un procés de seguiment efectiu implica l'establiment dels següents elements:

- Designar una persona/equip responsable del procés de seguiment, determinant qui s'encarregarà de cada pas/fita durant el desenvolupament de l'estratègia.
- Definir les fites a avaluar mentre duri l'estratègia, juntament amb indicadors i font de dades per avaluar totes les fites definides.
- Definir els punts crítics que podrien tenir un impacte determinant, identificant les accions a dur a terme en cas que es produeixin fets crítics.
- Establir un calendari que inclogui els elements anteriors.

Finalment, el procés de seguiment, juntament amb el seu calendari i fites, ha de ser consensuat i compartit per tots els actors rellevants, que, a canvi, han de ser informats convenientment sobre els resultats del seguiment al llarg del projecte.

3.2.6.2 Avaluació del desenvolupament de l'estratègia

Un cop dissenyat i consensuat el procés de seguiment, l'acció real de recollir i avaluar els resultats i la retroalimentació dels indicadors, permetrà avaluar la situació actual en totes les fases d'implementació. És aconsellable definir un grup heterogeni d'experts per avaluar periòdicament l'actualització de l'estratègia i presentar-ne les recomanacions. En aquest sentit, l'eficàcia del procés d'avaluació serà més elevada, responnent a un calendari prèviament establert per a l'elaboració dels informes i per al tractament de circumstàncies extraordinàries produïdes per esdeveniments inesperats.

Glossari

Línia de base: Una línia de base és un punt de referència fix amb el qual es pot comparar el progrés de l'estratègia i el canvi mesurat, permetent avaluar el rendiment de l'estratègia al llarg del temps.

Economia circular: Una economia circular es basa en els principis de disseny de residus i contaminació, el manteniment de productes i materials en ús, i la regeneració de sistemes naturals³³. Per a més informació, consulteu els següents enllaços:

- <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy/what-is-the-circular-economy>
- <https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/>
- https://ec.europa.eu/growth/industry/sustainability/circular-economy_en

Sistema Europeu d'Indicadors Turístics (ETIS): Es tracta d'un sistema d'indicadors adequat per a totes les destinacions turístiques, animant-los a adoptar un enfocament més intel·ligent per a la planificació turística. Per a més informació, consulteu el següent enllaç:

- https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/sustainable/indicators_en.

Nou Pacte Verd Europeu: L'Acord Verd Europeu és el full de ruta europeu per fer sostenible l'economia europea, convertint els reptes climàtics i mediambientals en oportunitats en totes les àrees polítiques i fent que la transició sigui justa i inclusiva per a tothom. Per a més informació, consulteu l'enllaç:

- https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

Impacte: Els canvis positius i negatius produïts per l'estratègia, directament o indirecta, intencionats o no, sobre el context social, econòmic i ambiental local.

Indicador: Un conjunt de dades clarament definit que s'utilitza per supervisar el progrés en la consecució d'un objectiu o meta en particular. Els indicadors estratègics permeten avaluar el rendiment global de l'estratègia i, per tant, proporcionar una base per a la seva avaluació. En un nivell més detallat, els indicadors de mesura permeten controlar el rendiment de les mesures identificades.

Fita: Representa un punt concret en el temps utilitzat per mesurar el progrés de l'estratègia envers el seu objectiu final.

Objectiu: Una declaració àmplia que descriu una millora que els governs locals regionals i nacionals estan buscant. Els objectius especifiquen les direccions de millora i àrees prioritzades, però no els mitjans per aconseguir-ho.

³³ <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy/what-is-the-circular-economy>

Estratègies de recerca i innovació per a l'especialització intel·ligent (RIS3): L'especialització intel·ligent és un enfocament innovador que té com a objectiu impulsar el creixement i l'ocupació a Europa, permetent que cada regió identifiqui i desenvolupi els seus propis avantatges competitius. A través del seu enfocament de col·laboració i de baix a dalt, l'especialització intel·ligent reuneix les autoritats locals, el món acadèmic, els àmbits empresarials i la societat civil, treballant per a la implementació d'estratègies de creixement a llarg termini recolzades pels fons de la UE. Per a més informació, consulteu el següent enllaç:

- https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_en.pdf
- <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-is-smart-specialisation->
- <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/s3-guide>

Escenari: Descripció d'un conjunt específic de desenvolupaments en el futur que siguin rellevants per a la implementació de l'estratègia.

Parts interessades: Totes les persones, col·lectius o organitzacions afectades i/o podent afectar l'estratègia, des de la seva planificació fins a la seva captació i implementació.

Turisme sostenible: Un concepte de turisme que té en compte tots els seus impactes econòmics, socials i ambientals, actuals i futurs.

Anàlisi SWOT: Una anàlisi basada en la identificació de fortaleeses, debilitats, oportunitats i amenaces d'un sector utilitzat per avaluar una posició i desenvolupar una planificació estratègica. L'anàlisi SWOT avalua factors interns i externs, així com el potencial actual i futur.

Turisme: El turisme és un fenomen social, cultural i econòmic que comporta el moviment de persones a països o llocs fora del seu entorn habitual amb finalitats personals o empresarials/professionals. Aquestes persones s'anomenen visitants (que poden ser turistes o excursionistes; residents o no residents). El turisme té a veure amb les seves activitats, algunes de les quals impliquen despeses turístiques³⁴.

Visió: Una descripció qualitativa d'un canvi desitjat que serveixi per guiar el desenvolupament d'objectius, indicadors i objectius estratègics i la selecció de mesures adequades durant tot el procés d'estratègia.

³⁴ <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>

Annexes

Annex I – Plantilla d'indicadors de resultats d'INCIRCLE

Annex II – Plantilla de mesures d'INCIRCLE

Annex III - Plantilla d'indicadors de resultats d'INCIRCLE

Annex IV – Indicadors ETIS

Annex V – Llista de control del model operacional

Annex I

Plantilla d'indicadors de resultats d'INCIRCLE

La taula següent s'emplenarà per a cada indicador de resultat acordat:

Indicador de resultats de l'objectiu [especifiqueu el nom de l'objectiu]		Valors objectiu				Recopilació i informes de dades		
Nom de l'indicador	Definició	Línia de base	Any n.	Any n.	Any n.	Freqüència i informe	Instrument de recollida de dades	Responsable de la recopilació de dades

Annex II

Plantilla de mesures d'INCIRCLE

S'emplenarà la taula següent per a cada mesura seleccionada.

Títol de la mesura	
Breu descripció de la mesura	
Objectiu relacionat	
Grup objectiu principal	
Principals grups d'interès implicats i la seva responsabilitat	
Principals activitats a realitzar	
Suport extern requerit	
Indicador de resultat relacionat i objectius	
Estimació de costos	
Termini d'execució	
Mesures complementàries (si n'hi ha)	

Annex III

Plantilla d'indicadors de resultats d'INCIRCLE

S'emplenarà la taula següent per a cada indicador de resultat identificat:

Indicador de resultat per a la mesura [especificar el nom de la mesura]		Valors objectiu				Recopilació de dades i elaboració d'informes		
Nom de l'indicador	Definició	Línia de base	Any n.	Any n.	Any n.	Freqüència i informe	Instrument per a la recopilació de dades	Responsable de la recopilació de dades

Annex IV

Indicadors addicionals i core d'ETIS

Section A: Destination management		
Criteria	Indicator reference#	ETIS core indicators
A.1 Sustainable tourism public policy	A.1.1	Percentage of tourism enterprises/establishments in the destination using a voluntary certification/labelling for environmental /quality/sustainability and/or Corporate Social Responsibility
A.2 Customer satisfaction	A.2.1	Percentage of tourists and same-day visitors that are satisfied with their overall experience in the destination
	A.2.2	Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)
Section B: Economic value		
Criteria	Indicator reference#	ETIS core indicators
B.1 Tourism flow (volume and value) at destination	B.1.1	Number of tourist nights per month
	B.1.2	Number of same-day visitors per month
	B.1.3	Relative contribution of tourism to the destination's economy (% GDP)
	B.1.4	Daily spending per overnight tourist
	B.1.5	Daily spending per same-day visitors
B.2 Tourism enterprise(s) performance	B.2.1	Average length of stay of tourists (nights)
	B.2.2	Occupancy rate in commercial accommodation per month and average for the year
B.3 Quantity and quality of employment	B.3.1	Direct tourism employment as percentage of total employment in the destination
	B.3.2	Percentage of jobs in tourism that are seasonal
B.4 Tourism supply chain	B.4.1	Percentage of locally produced food, drinks, goods and services sourced by the destination's tourism enterprises
Section C: Social and cultural impact		
Criteria	Indicator reference#	ETIS core indicators
C.1 Community/social impact	C.1.1	Number of tourists/visitors per 100 residents
	C.1.2	Percentage of residents who are satisfied with tourism in the destination (per month/season)
	C.1.3	Number of beds available in commercial accommodation establishments per 100 residents
	C.1.4	Number of second homes per 100 homes
C.2 Health and safety	C.2.1	Percentage of tourists who register a complaint with the police
C.3 Gender equality	C.3.1	Percentage of men and women employed in the tourism sector
	C.3.2	Percentage of tourism enterprises where the general manager position is held by a woman
C.4 Inclusion/accessibility	C.4.1	Percentage of rooms in commercial accommodation establishments accessible for people with disabilities
	C.4.2	Percentage of commercial accommodation establishments participating in recognised accessibility information schemes
	C.4.3	Percentage of public transport that is accessible to people with disabilities and specific access requirements
	C.4.4	Percentage of tourist attractions that are accessible to people with disabilities and/or participating in recognised accessibility information schemes
C.5 Protecting and enhancing cultural heritage, local identity and assets	C.5.1	Percentage of residents that are satisfied with the impacts of tourism on the destination's identity
	C.5.2	Percentage of the destination's events that are focused on traditional/local culture and heritage

Section D: Environmental impact		
Criteria	Indicator reference#	ETIS core indicators
D.1 Reducing transport impact	D.1.1	Percentage of tourists and same-day visitors using different modes of transport to arrive at the destination
	D.1.2	Percentage of tourists and same-day visitors using local/soft mobility/public transport services to get around the destination
	D.1.3	Average travel (km) by tourists and same-day visitors from home to the destination
	D.1.4	Average carbon footprint of tourists and same-day visitors travelling from home to the destination
D.2 Climate change	D.2.1	Percentage of tourism enterprises involved in climate change mitigation schemes — such as: CO ₂ offset, low energy systems, etc — and 'adaptation' responses and actions
	D.2.2	Percentage of tourism accommodation and attraction infrastructure located in 'vulnerable zones'
D.3 Solid waste management	D.3.1	Waste production per tourist night compared to general population waste production per person (kg)
	D.3.2	Percentage of tourism enterprises separating different types of waste
	D.3.3	Percentage of total waste recycled per tourist compared to total waste recycled per resident per year
D.4 Sewage treatment	D.4.1	Percentage of sewage from the destination treated to at least secondary level prior to discharge
D.5 Water management	D.5.1	Water consumption per tourist night compared to general population water consumption per resident night
	D.5.2	Percentage of tourism enterprises taking actions to reduce water consumption
	D.5.3	Percentage of tourism enterprises using recycled water
D.6 Energy usage	D.6.1	Energy consumption per tourist night compared to general population energy consumption per resident night
	D.6.2	Percentage of tourism enterprises that take actions to reduce energy consumption
	D.6.3	Percentage of annual amount of energy consumed from renewable sources (Mwh) compared to overall energy consumption at destination level per year
D.7 Landscape and biodiversity protection	D.7.1	Percentage of local enterprises in the tourism sector actively supporting protection, conservation and management of local biodiversity and landscapes

Llistat orientatiu d'indicadors complementaris

Maritime and coastal tourism	
Passengers and ports	
	Number of incoming and outgoing passengers per port per month
	Number of berths and moorings for recreational boating
Water quality	
	Level of pollution in seawater per 100 ml (faecal coliforms, campylobacter)
Beaches	
	Percentage of beaches awarded the Blue Flag
	Area and volume of sand nourishment
	Total km of free beaches relative to total km of beaches
	Percentage of beaches accessible to all
	Number of days per year the beach/shore is closed due to contamination
Accessible tourism	
Sustainable tourism policy	
	Percentage of the destination with an accessible tourism strategy/action plan, with agreed monitoring, development control and evaluation arrangement
Equality/accessibility	
	Percentage of commercial accommodation with rooms accessible to people with disabilities and/or participating in recognised accessibility information schemes
	Does the destination have an identified accessibility management office or person available to the public?
	Percentage of businesses that have a budget for accessibility improvements
Reducing transport impact	
	Percentage of each category of transport in the destination that is accessible, i.e. public transport and private hire coaches, minibuses, taxis or minicabs

Transnational cultural routes	
Destination management survey	
Is your destination part of a cultural route certified by the Council of Europe?	
If yes, is there any policy in place for the cultural route's visibility?	
If yes, does the local community participate in this policy?	
Do cultural/tourist events linked to the cultural route take place in your destination?	
Is the logo of the cultural route of the Council of Europe present on the documents or visible in tourist offices?	
Percentage of tourist offers available in your destination highlighting the theme of the cultural route	
Enterprise survey	
Is your enterprise located along a cultural route certified by the Council of Europe?	
If yes, are the products of your enterprise linked within the theme/activities of the cultural route?	
If yes, is the communication on your enterprise/products mentioning the links with the cultural route?	
Is the cultural route promoting/making visible your enterprise/products?	
Resident survey	
Benefits for the community from the cultural route involving my destination	
Is the community informed about the cultural route?	
Is the local community involved in the actions organised within the framework of the cultural route's activities?	
Are there benefits for me from the cultural route involving my destination?	
Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and development of the cultural route	
Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of the cultural route on my destination's identity	
Effect of the cultural route on the distinctiveness and local identity, culture and heritage of the destination	
Effect of the cultural route on the quality of life in the destination	
Percentage of residents who have positive views on the impact of the cultural route on tourism	
Effect of the cultural route on cultural and tourism offers of the destination	

Annex V

Fase 0: Fase preliminar	
Comprensió comuna entre departaments de l'estratègia INCIRCLE garantida	☐
Creació d'un equip core interdepartamental	☐
Principals responsabilitats internes, fites i termini definit	☐
Fase 1: Anàlisi de context	
Especificació de necessitats de dades, amb visió de prioritats polítiques i objectius probables.	☐
S'han comprovat les dades disponibles i la qualitat.	☐
S'han identificat les llacunes de dades definides i els intervals de dades addicionals.	☐
S'ha establert una gestió segura de les dades.	☐
Compartició de dades amb propietaris externs de dades rellevants acordades.	☐
Dades addicionals recollides, si cal.	☐
Fase 2: Governança	
Grups d'interès clau identificats i analitzats.	☐
Grups d'interès convidats a formar part del Grup de Treball de Parts Interessades	☐
Creació i posada en marxa del Grup de Treball de Parts Interessades d'INCIRCLE	☐
Fase 3: Visió i objectius	
Situació actual (línia de base) del turisme circular descrit, contra el qual es pot mesurar el progrés.	☐
Problemes i oportunitats discutides i analitzades amb actors clau i ciutadans.	☐
Co-creació d'una visió comuna amb els principals grups d'interès	☐
Visió revisada per guiar el desenvolupament d'objectius.	☐
Projecte d'objectius desenvolupats.	☐
Projecte d'objectius discutits amb els principals grups d'interès.	☐
Conjunt final d'objectius seleccionats.	☐
Fase 4: Objectiu principal	
Indicadors de resultats quantitatius i qualitatis identificats per a tots els objectius	☐
Conjunt d'indicadors bàsics estratègics definits, incloent-hi el format d'informes i el mètode de mesura.	☐
Grups d'interès clau implicats en la configuració de l'objectiu.	☐
Conjunt adequat d'objectius assolibles i desenvolupats localment.	☐
Fase 5: Planificació de mesures	
Anàlisi de les mesures planificades ja implementades.	☐
Intercanvi d'experiències amb planificadors d'altres destinacions, ciutats i regions establertes.	☐
Llarga llista de possibles mesures creades.	☐
Mesures adequades avaluades observant l'eficàcia, l'acceptabilitat i la relació qualitat-preu.	☐
Selecció de les mesures més prometedores.	☐
Especificacions detallades i estimacions de costos per a les mesures finalistes disponibles.	☐
Identificació dels possibles paquets de mesures les sinergies dels quals s'espera realitzar, tot superant les barreres d'implementació.	☐
Selecció del conjunt final de paquets de mesures.	☐
Selecció del conjunt adequat d'indicadors de mesures, incloent-hi el format d'informes i el mètode de mesura.	☐
Fonts de finançament assegurades.	☐

Fase 6: Monitoratge i avaluació	
Definició del procés de monitoratge de l'estratègia, juntament amb fites i responsabilitats.	☐
Definició del procés d'avaluació de l'estratègia, juntament amb fites i responsabilitats.	☐